

Ako zostať Slovákom v Maďarsku?

Ruženka Egyedová Baráneková: Možnosti občianskej sféry v boji za udržanie slovenského povedomia • Sústavné ponížovanie, arogancia, ignorovanie • Panuje nie integrujúca, ale rozdeľovacia politika • Našou šancou na prežitie je súdržnosť, spolupráca, tolerancia a nekompromisnosť v presadzovaní svojich práv.

Možnosti občianskej sféry v boji za udržanie slovenského národnostného povedomia

Ako zostať Slovákom v Maďarsku? Odpoveď na túto otázku je na prvý pohľad jednoduchá. Zostať Slovákom sa dá, len treba chcieť a využívať ústavné práva Maďarska. A prečo teda boj a prečo občianska sféra? O tom boji trochu neskôr, začnime občianskou sférou. V Maďarsku ako v jedinej krajine existuje a funguje v národnostnej oblasti nielen občianska, ale aj samosprávna sféra.

Len na vysvetlenie pojmov: samosprávna sféra predstavuje sieť miestnych a regionálnych (župných) volených zborov príslušníkov tej-ktorej národnosti, ako aj jednu celoštátnu samosprávu. Miestne štvorčlenné - v našom prípade slovenské - samosprávy si zvolili občania, ktorí sa dali registrovať, ktorí sa prihlásili na tzv. listiny slovenských národnostných voličov. Členovia miestnych slovenských samospráv potom ako elektori volili regionálne 7-členné samosprávy a 29-člennú Celoštátnu slovenskú samosprávu v Maďarsku. Voľby regionálnych a celoštátnej samosprávy sa konali na základe kandidačných listín, ktoré zostavili naše registrované občianske organizácie. Všetky typy národnostných samospráv majú určitú, štátom zabezpečenú finančnú podporu a - čo je tiež dôležité - za určitých podmienok môžu prevádzkovať vlastné inštitúcie, no a v neposlednom rade majú právo veta pri rozhodovaní miestnej samosprávy v otázkach týkajúcich sa národnostných inštitúcií.

Tu je vhodné vysvetliť, že v Maďarsku termín „slovenská národnostná škôlka / škola“ je zavádzajúci, skrášľujúci, keďže napríklad pod „slovenskou národnostnou materskou školou“ sa rozumejú (aj) škôlky, v ktorých celý týždeň iba jedna hodina, jedno zamestnanie sa koná v slovenčine, no a „slovenská národnostná škola“ je tá, v ktorej sa vyučuje slovenčina iba ako predmet - týždenne v štyroch hodinách. Žiaľ, počet škôl, v ktorých prebieha výučba slovenčiny, v posledných rokoch, resp. dvoch desaťročiach drasticky klesol.

Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku je partnerom pre všetky štátne inštitúcie. Ako ona, tak aj štátne orgány by v podstate mali prizývať pri vypracovaní určitých podkladov, návrhov, uznesení, atď. aj predstaviteľov našej občianskej sféry, veď tá ich zvolila. Pravda, prax je však iná...

A ako je na tom slovenská národnostná občianska sféra v Maďarsku? Máme viac riadne registrovaných občianskych organizácií, ktoré pôsobia na celoštátnej, regionálnej alebo miestnej úrovni, resp. sú zaregistrované aj tzv. volebné zoskupenia. Ja budem hovoriť konkrétne o Zväze Slovákov v Maďarsku, najväčšej a najstaršej slovenskej občianskej organizácii u nás, ktorá počas svojej 64-ročnej existencie urobila mnohé veľmi závažné kroky. Spomeniem aspoň tie najdôležitejšie: ZSM založil Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku; vytvoril sieť miestnych organizácií, pobočiek Zväzu a odborné výbory či sekcie; vybudoval štruktúru celoštátnych súťažných prehliadok - Slovenský škovránok pre spevácke, folklórne a hudobné skupiny, Slovenské spievanky a veršovačky pre deti a mládež; pravidelne usporadúva jedinečné, nadnes už legendárne stretnutia v slovenskom Hronci; je organizátorom takých dôležitých, významných podujatí ako napríklad konferencie pod názvom „Ako ďalej, Slováci v Maďarsku?“, školenia pre pedagógov i vedúcich ochotníckych kultúrnych súborov, atď...

Kto a za akých podmienok v organizácii pracuje? ZSM má kanceláriu v Budapešti, ktorú prenajíma od Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku a platí v podstate len náklady za používanie elektriny, plynu, vody a telefónu. Naša celoštátna organizácia platených zamestnancov nemá. Celá práca prebieha na báze dobrovoľnosti. Nakoniec volení predstavitelia si boli a sú toho aj vedomí. Lenže: financie na vyššie uvedené, často skutočne veľkolepé aktivity a akcie a získavajú na základe žiadostí k fondom, a tie rozhodujú podľa neznámych, resp. nie dosť transparentných pravidiel a z časového hľadiska tak, že aj v minulom roku ZSM získal financie až koncom novembra. V čase, keď nám už dávno vypli všetko, čo sa vypnúť dalo a celý chod sme zabezpečovali z vlastných financií - na úkor vlastného i rodinného rozpočtu.

Možno ani tento fakt nie je najdôležitejší, odzrkadľuje však postavenie slovenskej národnostnej občianskej sféry v Maďarsku. Jej existencia je ozajstným bojom o prežitie a bojom s vlastnými psychickými i fyzickými silami. Prečo psychickými? Sústavné ponížovanie, arogancia, ignorovanie je príliš častým javom. Veď ako možno nazvať fakt, že Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku nás ani raz nepozvala na spoločné

rokovanie, že na konferencii v maďarskom parlamente o národnostiach žijúcich na území Maďarska boli predsedovia jednotlivých sekcií výlučne Maďari zo zahraničia, že financie na fungovanie sú z roka na rok podstatne nižšie, články o činnosti ZSM v jedinom celoštátnom slovenskom periodiku, „týždenníku Slovákov v Maďarsku“ sú čoraz zriedkavejšie, atď, atď...

Toto je naozaj boj, tvrdý boj o prežitie. A to sa už netýka „iba“ ďalšej existencie ZSM. Hovorím a slovenskej národnosti v Maďarsku. Ako prežiť, keď nielen medzi Maďarmi, ale aj medzi Slovákami panuje nie integrujúca, ale rozdeľovacia politika; keď okrem Slovenska nie sme - ani v politickej rovine - považovaní za partnerov; keď sa vedie voči nám tzv. vyhladzovacia politika; keď v štátnych médiách sa hovorí len o Maďaroch v zahraničí a o domácich národnostiach len výnimočne; keď vysielanie slovenského magazínu verejnoprávnej Maďarskej televízie Domovina je v najnevýhovujúcejšom vysielacom čase; keď ešte aj zasadnutia samospráv musia byť (nie z vôle slovenských poslancov) v maďarskom jazyku; ako teda prežiť, keď vládne neistota a obavy z budúcnosti...

Tých problémových „keď“ je tu veľmi veľa. Snáď najväčším problémom je predsa to, že nato neupozorňujú tí kompetentní. Radšej sa tvária, že „situácia je vážna, nie však kritická“. Hovoria skôr o pozitívach, ktoré sa, pochopiteľne, tiež nájdu, lenže ich je vzhľadom na reálnu situáciu neporovnateľne menej. Čo nám teda zostáva? To, čo doteraz: každodenný boj o slovenský jazyk, o slovenskú kultúru, o každého človeka, ktorý sa nielen cíti byť Slovákom, ale ktorí si uvedomujú, že je pre svoju národnosť dôležitý, potrebný a je ochotný pre ňu niečo aj urobiť. Staršia generácia to ešte takto cíti, mladšej to však musíme prízvukovať, že slová o budúcnosti v ich rukách nie sú len akýmsi staromódnym sloganom, ale tou najrealistickejšou realitou. Vieme, že ani oni to nemajú ľahké, veď zvonku odmalička počujú veľké reči takmer výlučne iba o Maďaroch, maďarskej histórii, maďarskej ceste a podobne. Musíme ich presvedčiť, že existuje aj naša cesta, cesta Slovákov, Slovákov v Maďarsku. K tomu však musí prispieť aj Slovensko. Starostlivosť o svoju (našu) národnosť nie je len vnútroštátnou záležitosťou, je záležitosťou aj materskej krajiny.

Na príslušných fórach a úradoch sa tiež konštatuje, že Slováci skoro vo všetkých štátoch, v ktorých žijú, sú rozhádanými komunitami. Konštatovanie je málo. Bolo by treba vypracovať program na prekonanie tohto stavu, počnúc reálnymi situačnými správami po riešenie vnútrošlovenských problémov. Nie direktívnym spôsobom. Mala by predsa existovať nejaká inštitucionalizovaná forma, kde by sa aj o našich slovensko-slovenských problémoch malo hovoriť, diskutovať a hľadať riešenie. Výsledky takéhoto spoločného a otvoreného uvažovania by potom mali slúžiť aj ako podklad pre medzinárodné rokovania v oblasti starostlivosti o národnosť.

Ako veľmi pozitívny príklad musím uviesť finančnú podporu, ktorú na základe medzinárodnej slovensko-maďarskej dohody v oblasti starostlivosti o národnostné menšiny v oblasti kultúry a vzdelávania poskytuje každoročne vláda SR Verejnoprospešnej nadácii ZSM. Presná polovica finančnej podpory je venovaná deťom a mládeži slovenskej národnosti. V rámci školy v prírode pod názvom Poznaj svoje korene celé triedy vo viacerých turnusoch sa v Hronci na Slovensku intenzívne zdokonaľujú v slovenskom jazyku, spoznávajú históriu, kultúru a prírodné krásy Slovenska. S jediným cieľom: získať, resp. prehĺbiť ich citový vzťah k Slovensku a slovenskosti vôbec, uvedomiť si a byť hrdí na svoju príslušnosť k slovenskej národnosti. Ide o ojedinelý a mimoriadne dôležitý projekt, výsledky ktorého sú viac ako pozitívne. Možno by bolo treba uvažovať aj o zapojení detí z iných krajín do tohto projektu.

Ak by som mala zhrnúť podstatu do jednej vety: Našou šancou na prežitie (nielen v Maďarsku) je súdržnosť, spolupráca, tolerancia a nekompromisnosť v presadzovaní svojich práv.

Ruženka Egyedová Baráneková
predsedníčka Zväz Slovákov v Maďarsku

Odznelo na Stálej konferencii
Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí
v Bratislave 31. októbra 2012